

TIMIAN

THYMUS SERPYLLUM, T. VULGARIS

(ISLAND: *T. ARCTICUS*)

LABIATAE

Timian nævnes allerede i en 2500-årig assyrisk kileskrifttekst som lægemiddel for lungerne, mod vanskelig urinerig, tarmluft og epilepsi.¹ Dens antiseptiske virkning blev udnyttet af de gamle ægyptere, der brugte timian til ligenes balsamering. For grækerne og romerne var planten et symbol for mod og handlekraft, derfor bød man soldater på en timiankrydret vin.

I en af den ægyptiske lægekunsts ældste skrifter, Papyrus Ebers fra o. 1550 f.Kr., indgår timian i tyve recepter, således til mundskylning for stomatitis og mod tandpine, som mavestyrkende og afførende te, mod opkastning og indvoldsorm.²

Hippokrates, der grundlagde den videnskabelige lægekunst, opregner drogens vigtigste indikationer: forstoppelse, dysuri, strubehoved- og uterusbetændelse. Grækeren Dioskorides, romerne Plinius, Celsus og Columella (alle i. årh. e.Kr.) skrev, at timian indtaget med salt og eddike fjerner mavens slim, et dekokt af planten hjælper for halsbetændelse, åndenød, bronkitis, astma, ondartet hoste, kighoste, difteritis og øjensmerter, uddriver bændelorm og efterbyrden og fremmer menstruationen; udvortes på hudbetændelser og vorter.

Hildegard von Bingen (1099–1179) brugte timian til at læge svulster og lepra (spedalskhed), med vortemælk og salvie i en salve til indgnidning for lammelser og rheumatisme.³

Timjan (Thymus vulgare), ur Henrik Viktor Rosendahl, Lärobok i farmakognosi, 1897.

Harpestræng-afskrifter o. 1300:⁴ et afkog er urindrivende, hjælper for mavesmerter, blandet med eddike for miltsygdom, med honning skal det bevirke, at barselkvinder får mere brystmælk; dekoktet drikkes mod blodspytning og for leversygdom.

I en lægebog fra o. 1450 indgår timian i råd for miltildelser, et dekokt anvendes til badning af syge øjne.⁵

Christiern Pedersens lægebog 1533: et afkog i vin drikkes for kvalme, plantens saft eller den

pulveriserede droge lægges på hæmoroïder; et dekokt eller destillieret vand af planten giver et øjenbadevand, på fistler og kræft lægges knust timian blandet med salt.

Henrik Smids urtebog 1546: timian-te drikkes for at uddrive slimen af nyrer og blære, den stiller tarmvrid og læger indvortes sår; et dekokt med vin, honning, lakrids og anis renser brystet for *den tørre sejagtige hoste*, styrker maven og hjælper for smertefuld urinering; et afkog i vin eller eddike åbner leveren og milten, driver urinen, destillieret vand af timian er appetitvækkende, *varmer den kolde lever, læger tarme såret efter dysenteri, gengiver hørelsen, åbner næsen, uddriver nyregrus*. Timian kogt i vin er god for åndenød, uddriver orme, levret blod, gift, menses, efterbyrden og dødt foster.

Simon Paulli, *Flora danica* 1648: timian bruges mest til bad for ophørt menstruation og mod hovedpine, en balsam af planten er god mod svimmelhed, nogle læger roser timians olie som god for hoved- og nyresmerter eller nyresten. For melankoli gives timian sat på øl.

Caspari's *Taschenbuch der Frühlingskuren* 1823 forordner timians saft mod træg fordøjelse, nervesvækkelse og hukommelsestab, afmagring, blegspot, impotens, kønssygdomme, langvarig katar m.m.

FOLKEMEDICIN

I et stort geografisk område blev fra gl. tid indtaget timian-te (eller gurglet med den) som slimopløsende, sveddrivende og krampestillende middel mod halsonde, hæshed, snue, forkølelse, hoste, bronkitis – i det foreliggende materiale rapporteret fra Danmark, Færøerne, Island, Tyskland, Italien, zigøjnere, Rusland, Ætiopien, Afghanistan, Nantioke-indianerne,⁶ mod astma (Tyskland, zigøjnere),⁷ lungesygdomme (Mauritius),⁸ brystsmarter, ”brystsyge” (Danmark, Island,

Rusland, zigøjnere),⁹ på Island for blodspytning,¹⁰ men specielt for kighoste: Danmark, Tyskland, Holland, Østrig, Skotland, Irland, Kina, Japan.¹¹

Maven

Dekoktet blev og bliver meget benyttet mod dårlig fordøjelse, tarmgæring, mavekatar, mavekrampe, kolik (Danmark, Tyskland, Italien, Grækenland, zigøjnere, Skotland),¹² for diarré (Tyskland, Færøerne),¹³ i Algeriet mod ”maveforkølelse” og flatulens,¹⁴ hos os endvidere for opkastning¹⁵ og børns indvoldsorm.¹⁶

Urinvejene

Timian-te blev i Polen drukket mod sygdomme i urinvejene,¹⁷ af islændinge mod nyre- og blæresten,¹⁸ i Schlesien for blærelidelser¹⁹ og iøvrigt som urindrivende (Tyskland, Italien).²⁰

Gynækologisk

Siden klassisk oldtid (sml. indledningen) var timian medicinsk en udpræget gynækologisk droge (ligesom f.eks. bynke og matremokseøje), hvilket også ses af de mange ”kvindename” som planten blev tillagt.²¹ I det russiske guvernement Twer toges et dekokt af timian mod næsten alle kvindesygdomme.²² Dekokt af timian er i USA drukket for at regulere menses,²³ herhjemme mod sygdomme i livmoderen,²⁴ i Polen for fluor albus;²⁵ et vinfkog skulle på Island virke mensesdrivende og stimulere fødselsveerne; indiske læger giver et infus for komplikationer efter nedkomsten,²⁶ i Mecklenburg drak barselkvinder timiante for at få mere brystmælk.²⁷

Nervesystemet

Hovedpine er gerne knyttet til syre i maven, da er intet bedre end at drikke megen te af timian,

Lärare och skolelever som samlar in timjan åt apoteken på 1940-talet. Foto: Farmacihistoriska sällskapet, Apotekarsocieteten.

erklærede Linné 1770.²⁸ Teen blev drukket for hovedsmerter hos slovernerne,²⁹ på Island og af nutidige zigøjnere som nerveberoligende mod hovedpine, svimmelhed og ”tømmermænd”.³⁰ Den blev i Rusland taget for epilepsi og givet som sovemiddel til børn. I det skotske højland skulle teen modvirke onde drømme,³¹ og grøn-lændere fik den for sindssyge;³² på Island toges teen med salt for rygmerter.³³

Sår, betændelse, hudlidelser

Timian regnes på Mauritius for sårlægende,³⁴ med teen bades ondarterede sår og betændte øjne (Island, Rusland),³⁵ i Norge (1766) betændte øjne,³⁶ et stærkt afkog blev hos os drukket for hudsygdomme,³⁷ i Estland for skurv,³⁸ frosts-kader med et afkog af timian og bulmeurt.³⁹

Diverse

Dekokt af timian indtages som feberstillende (Italien),⁴⁰ i USA og Afghanistan mod krampe,⁴¹ på Mauritius for galdelidelser og gigt, til desinficerende mundskylning, i Rusland mod kirtelsygdomme, kolera,

alkoholisme og dilirium tremens. Et brændevinsudtræk af timian og bukkeblad gav en gigtsnaps – *de ældre tog hver morgen på fastende hjerte en sådan snaps* (Sydslesvig).⁴² Drogen indgik i en klog mands middel for træthed.⁴³

INDHOLDSTOFFER

Drogen (*Thymus vulgaris*) indeholder 0.3 til 3.4 pct. æterisk olie med kraftig antiseptisk virkning, som skyldes, at dens væsentligste bestanddel er thymol (20–50 pct.), drogens terapeutisk vigtigste substans, karvakrol (timiankamfer) og cymol; desuden borneol, cineol, linalool, ursol-, oleanol- og kaffesyre, luteolin, harpiks, indtil 7 pct. garvestoffer, endvidere bitterstoffer, flavonglykosider, terpiner, pentosaner, en substans med krampes-tillende virkning. *T. serpyllum* indeholder kun 0.15–1 pct. æterisk olie med cymol som væsentligste bestanddel samt bitterstoffet serpyllin. Oliens mængde og kemiske sammensætning er i høj grad betinget af drogens herkomst.⁴⁴

T E R A P I

Thymus vulgaris er vor verdensdels vigtigste thymolholdige lægeplante. Thymol (et fenolderivat) virker stærkt hæmmende eller dræbende på en lang række mikrober, svampe og indvoldsorm (store doser kan uddrive bændelorm), på sårbakterier 25 gange kraftigere end fenol men uden at irritere hud og slimhinder.⁴⁵ Som tinktur (alkoholisk opløsning) har thymol samme desinficerende effekt som jodtinktur og hører da også til tandlægers ofte benyttede antiseptika. Iflg. amerikansk faglitteratur har thymol vist sig overordentlig effektivt til behandling af strålesvampsygdom i lungerne.⁴⁶

Thymol modvirker unormal tarmgæring og øger diuresen; det virker slimopløsende og krampestillende på bronkialmuskulaturen og er således velegnet til præparater for luftvejskatarer, kighoste og phthisis. Som tinktur eller i salver anvendes drogen mod psoriasis og andre hudsygdomme, thymol indgår som antiseptikum i sæbe, shampoo o.a. kosmetika, Oleum Thymi i præparater til indgnidning for rheumatiske smerter.⁴⁷

R E F E R E N C E R

- 1 407 74.
 2 283 3f.
 3 *Physica* 1, 213.
 4 161 63, 168f.
 5 4 18, 50.
 6 279 16683; 55 1949; 329 57, 60, 76; 59 upag.; 352 180, 183 (1771); 179 226 (1830); 201 2291; 246 654; 28 152; 134 289; 207 2, 1980, 253 (Abruzzerne); 299a 60; 168 66f.; 389 230; 310 3, 1955, 142; 314 320.
 7 84 182.
 8 122 18.
 9 55 1950; 201 2153; 168 66f.; 299a 60.
 10 352 180, 183 (1771); 179 226 (1830).
 11 279 16683, 12077; *Jul på Bornholm*, 1950, s. 27; 134 289; 9 213; 212 59; 108 21; 271 37; 299 195.
 12 221 151f.; 267 9, 1909, 195; 353 7, 1926, 142; 134 289; 22 13, 1956, 11f. (Valsesia); 310, 1961, 169; 84 182; 108 21.
 13 134 289; 329 57, 60, 76.
 14 176 70.
 15 221 114 (1743).
 16 220 ny rk. 6, 327; 279 10022 (o. 1880).
 17 168 66.
 18 352 180, 183; 201 2360.
 19 394 4, 1931, 90.
 20 28 152; 112 171; 22 11, 1954, 6.
 21 256 210-12.
 22 168 66f.
 23 111 170.
 24 221 159.
 25 168 66f.
 26 321 17, 1979, 39 (Punjab).
 27 29 190.
 28 *Bergens museums årbok*, 1910, nr. 1, s. 43.
 29 189 1, 419.
 30 270 196; 201 2161, 2268, 2270, 2362; 299a 60 (kogt m. hørfrø og honning).
 31 339 6, 1881, 71.
 32 86 1914, 49.
 33 201 2105.
 34 122 18.
 35 201 2086; 218 158.
 36 146 1, 81 (1766).
 37 156 1, 215; 388 195; 279 13933.
 38 277 4, 1894, 36.
 39 81 1, 1803, 63.
 40 22 13, 1956, 11f. (Valsesia).
 41 310 3, 1955, 142; 111 170.
 42 328 110; 78 1906/23; 3341.
 43 *Berl. Tid. Søndag*, 10/11 1941.
 44 134 287; 274 7, 24; 467 94, 272; 380 114-16.
 45 134 287.
 46 112 71.
 47 23 11. Lieferung 1957; 283 32f.; 274 7, 24.

Referensnyckeln för 19 artikler om planter återfinns på sidorna 333-342.